

כיסוי ראש לאשה נשואה

שלומי ירושלים ויצחק לוי

הקדמה

מיד לאחר החתונה, נדרשת האשה לכסות את ראשה. כיסוי הראש מסמל יותר מכל היות האשה נשואה. אולם מה טעם כיסוי הראש, אם בכלל... מה צריך להיות גודל הכיסוי, עד כמה? וכן מה הדין לגבי מקומות מוצנעים, כמו בית או חצר, האם גם שם יש צורך בכיסוי, ואם כן - איזה? ועוד רבים החילוקים והחולקים וקצרה היריעה מלהכיל את כולם, אולם "לא עליך המלאכה לגמור..."¹

נשתדל להביא בעז"ה את עיקרי השיטות והדעות למען יוכל הקורא להכיר את הסוגייה מקרוב כדי לקרב במקצת את העניין אל הרגש והבינה...

פתיחה

"ההדגשה בהלכה על כיסוי הראש באשה נשואה, ודאי שיש לה מקורות עמוקים בסתרי רשמים שבלב. אנו לא נוכל להרשות לעצמנו לקבוע בדיוק מיהו ומהו אותו רושם מיוחד, או רשומים מיוחדים, הנולדים בלב אגב הסתכלות בשער ראשה של אשה, ושל אשה נשואה בפרט.

...התורה שניתנה בשביל האדם מכירה את האדם על כל מעמקיו, על כל סתרי רשמיו וקשרי חיותיו וסבכי רגשותיו. היא מכירה את האדם בכל הדורות ובכל המצבים ועליו היא נושאת את דבריה.

...לא כבלים הוטלו עליה ולא הגבלות נקבעו לה, אלא כאמור: גינוני אצילות, נימוסי מלכות, ניתנו לה... והרי שום בר דעת לא יחשוב, כי פגומה היא סימפוניה פלונית משום שאי-אפשר להזעיק בה את הכבאים בשעת הדליקה.

זה הכלל הנכון בנוגע למיני סייגים: סייג כובל ומשעבד הוא רק זה שכופין אותו עליך מן החוץ בניגוד לעומק טבעך,

---

1 אבות פרק ב משנה טז.

כיסוי ראש

לפנימיותך. אבל סייג המותאם למהותך הפנימית, סייג שהוא צורך אובייקטיבי של נפשך, סייג כזה הוא משחרר ופודה. הוא ביטוי לחיך הפנימיים התוססים. הוא כינור ביד המנגן. הלא כה פשוט הוא הדבר: האומר לבצע איזה מנגינה בהצלחה מלאה יקפיד לנגנה לפי תויה בדיוק נמרץ, ובכלי המתאים לה ביותר, ואחרי חזרות רבות, ואינו בוש כלל בזה שהוא מטיל על עצמו סייגים קשים כאלה, כאשר הוא יודע כי בלעדס לא יעלה בעמלו ולא יפיק מכשרונו יותר מאשר רעש צלילים עולים ויורדים..."²

אם כן, מה הם הסייגים על מנת להגיע למנגינת הלב, לסימפוניה השלמה של צלילי החיים, מה הם התוים?

המקור לכסוי ראש

בגמרא בברכות³:

"א"ר חסדא: שוק באשה ערוה שנאמר⁴ "גלי שוק עברי נהרות" וכתוב⁵ "תגל ערוותך וגם תראה חרפתך". אמר שמואל: קול באשה ערוה שנאמר⁶ "כי קולך ערב ומראך נאוה". אמר רב ששת: שער באשה ערוה שנאמר⁷ "שערך כעדר העזים".

המשנה בכתובות⁸: "ואלו יוצאות שלא בכתובה: העוברת על דת משה ויהודית... ואיזו היא דת יהודית? יוצאה וראשה פרוע...". ובגמרא⁹: "ראשה פרוע דאוריתא היא דכתוב¹⁰ "ופרע את ראש האשה". רש"י¹¹: "ופרע - סותרת קליעת שיערה כדי לבזותה, מכאן לבנות ישראל

---

2 נלקט מתוך "מערכי-לב" לרב אלימלך בר-שאול זצ"ל עמ' 57-65.

3 ברכות כד ע"א.

4 ישעיהו מז, ב.

5 שם פסוק ג.

6 שיר השירים ב, יד.

7 שם ד, א.

8 כתובות דף עב ע"א.

9 שם.

10 במדבר ה, יח.

11 שם.

מכרמי שומרון

שגילוי הראש גנאי להן". (המדובר באשה סוטה הנחשדת כי נטמאה לאיש אחר, בא הכהן ומשביע את אותה אשה, פורע ראשה ומשקה מים מאוררים). מפשט מקורות אלו מובן ששער באשה ערוה ויש לכסותו, ואיסור פריעת הראש מהתורה,¹² היינו דת משה.

דת משה ודת יהודית

המשנה בכתובות⁸:

"ואלו יוצאות שלא בכתובה: העוברת על דת משה ויהודית ואיזו היא דת משה? מאכילתו שאינו מעושר... ומשמשנו נדה. ואיזו היא דת יהודית? יוצאה וראשה פרוע... ומדברת עם כל אדם" ע"כ.

דת משה: כל דינים, הלכות ומצוות האמורות בתורה או הרמוזות בה. והעוברת על אלו מגרשה בלא כתובה.¹³

דת יהודית: מנהג צניעות שנהגו בנות ישראל, אף על פי שאינו כתוב בתורה ואינו אסור מן התורה,¹⁴ אלא מנהגים נהוגים באומה מצד הצניעות להיות בנות ישראל יתרות במידת הצניעות על כל שאר הנשים¹⁵ והעוברת עליהם עושה דברים של פריצות ויוצאים מהם דרכים ושבילים לזנות... ודינה כעוברת על דת משה ומגרשה בלא כתובה.¹³

חיוב כיסוי ראש מדאורייתא או מדרבנן

הגמרא בכתובות¹⁶: "ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע". שואלת הגמרא: "ראשה פרוע דאורייתא היא! דכתיב¹⁷ "ופרע את ראש האשה". ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש!" מתרצת הגמרא: "דאורייתא קלתה¹⁸ שפיר דמי"; מהתורה קלתה מספיק כיסוי

---

12 יש אומרים ברמב"ם שאיסור זה מדרבנן.

13 מאירי כתובות דף עב ע"א.

14 רש"י שם.

15 שיטה מקובצת שם.

16 כתובות עב ע"א.

17 במדבר ח, יח.

18 רש"י שם: "קלתה" - סל שיש לו בית קיבול להולמו בראשו ובית קיבול מלמעלה לתת בו פלך ופשתן". כלומר: כלי או כסוי המכסה חלק מהראש.

כיסוי ראש

הראש, "דת יהודית אפילו קלתה נמי אסור" (מצד מנהג הנשים אסור לצאת לשוק בקלתה בלבד אלא בכיסוי ראש ממש - גודל ומידות יתבארו בהמשך), והיוצאת לשוק בקלתה בלבד - מגרשה בלא כתובה. "אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן: קלתה אין בה משום פרוע ראש. הוי בה ר' זירא, היכא? אילמא בשוק דת יהודית היא". אמנם מהתורה שרי לצאת בקלתה בלבד אך עוברת על דת יהודית ויש לגרשה. תרוץ: ואלא בחצר. כוונתו של ר' יוחנן היתה שבחצר דווקא שרי ללכת עם קלתה. שאלה: "אם כן, לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה" הקפדת על הנשים יותר מדאי שאף בחצר הצרכתן לילך עם קלתה, והרי אין אשה נזהרת בחצרה (ר"ן שם). "אמר אביי ואיתימא רב כהנא מחצר לחצר ודרך מבוי" - דווקא שם דברי ר' יוחנן שמספיק קלתה, אך בחצר אין בו משום פרוע ראש ושרי אף ללא קלתה. גם כאן מובן מהגמרא, וכן פסקו הראשונים, שחיוב כיסוי הראש הוא מהתורה.¹²

כסוי ראש בחצר ובבית

"אמר אביי ואיתימא רב כהנא מחצר ודרך מבוי".¹⁹

ביאור מושגים: שוק - רחוב שרבים מצויים בו.

מבוי - רחוב צדדי שאנשים עוברים בו.

מחצר לחצר דרך מבוי - סימטה שבין הבתים ומעטים הולכים שם.

חצר - בית בימינו; בזמנם רוב תשמישי דיירי הבית היו בחצר.

נחלקו הראשונים בהבנת הגמרא, איזה כסוי ראש צריך בכל מיני מקומות.

תוספות²⁰ והר"ן²¹: בשוק - מקום שהרבים מצויים שם, מדין תורה חובה לצאת עם קלתה על ראשה, ומשום דת יהודית נתחייבה בכסוי כל הראש.

מחצר לחצר ודרך מבוי²² - במקום זה גם משום דת יהודית סגי בקלתה.

19 כתובות עב ע"ב.

20 שם ד"ה "אלא בחצר".

21 שם.

מכרמי שומרון

בחצר - אפילו בלא קלתה נמי אין בה משום פריעת ראש

שאם לא כן לא הנחת בת לאברהם אבינו.

ונראה שבביתיה קל יותר מחצרה ולכן שרי לילך אף ללא כיסוי ראש כלל.

רמב"ם²³ הלכות אישות :

"יצאה לשוק או למבוי מפולש וראשה פרוע ואין עליה רדיד²⁴

(כסוי שני) ככל הנשים אע"פ ששערה מכוסה במטפחת (הרי

היא עוברת על דת יהודית)... וכן אם יצתה בראשה פרוע מחצר

לחצר בתוך המבוי הואיל ושערה מכוסה במטפחת אינה עוברת

על דת".

ב"ח בהבנת הרמב"ם²⁵ :

"...והכי קאמר דמחצר לחצר בתוך המבוי ומכוסה במטפחת

ובלא רדיד לאו עוברת על דת היא שתצא, אבל מיהו דבר

שאינו הגון הוא... אבל בתוך חצרה הגון הוא כשמכוסה

במטפחת אבל פרועה לגמרי אסור אפילו בחצרה (ביתה) ופרוש

זה נראה עיקר בדברי הרמב"ם".

הבית יוסף²⁶ : פסק כהבנת התוספות בגמרא.

טור²⁷ :

"יוצאת וראשה פרוע אפילו אין פרוע לגמרי אלא קלתה

בראשה כיון שאינה מכוסה בצעיף תצא... ודוקא שיוצאת כן

ברה"ר או במבוי המפולש או בחצר שהרבים בוקעים בו אבל

במבוי שאינו מפולש וחצר שאין הרבים בוקעים בו לא תצא"

ע"כ.

פירוש: בשוק - כדין התוספות נחייבה בכסוי כל הראש משום דת יהודית,

ואם הלכה בקלתה בלבד "תצא" - יגרשנה.

מחצר לחצר ודרך מבוי²⁸ וגם בחצר עצמה - הדין שווה, שאם יצאה

בקלתה - "לא תצא", כלומר יגרשנה.

---

22 מבוי שאינו מפולש לרה"ר.

23 רמב"ם הלכות אישות פרק כד הלכות יב-יג.

24 רדיד - צעיף. הגה"מ בשם תרגום ירושלמי.

25 אה"ע סימן קטו סעיף ב.

26 אה"ע סימן קטו סעיף ד.

27 שם.

28 מבוי שאינו מפולש לרה"ר.

כיסוי ראש

קושיות הבית-יוסף:

1. "והא בחצר אפילו פרועת הראש ממש לית לן בה..." ע"כ. משמע מהגמרא שבחצר שרי לה לצאת פרועת ראש. א"כ, לא מובן מדוע הטור מחייבה בקלתה?

2. "ובמבוי שאינו מפולש נמי בקלתא מיהא לית לן בה" ע"כ. משמע מהגמרא שאין שום בעיה לצאת עם קלתה במבוי שאינו מפולש, ואילו מהטור משמע שלכתחילה לא תלך במבוי שאינו מפולש בקלתה בלבד, שהוא דבר לא הגון, ואם הלכה, בדיעבד לא תצא מבעלה.

תרוץ הדרכי משה²⁶: "ודאי אף רבנו בעל הטור מודה לדבר זה²⁹ דאין איסור ללכת בפריעת ראש אלא דוקא בשוק ולא נקט כאן (הטור) "לא תצא" אלא למידק מינה דצניעות מיהא הוי, ששום אשה לא תראה שעה כלל אפילו בבית, וכמו שמצינו במעשה דקימחית³⁰ שזכתה משום זה שיצאו ממנה כהנים גדולים" ע"כ.

פירוש: הטור סובר כתוספות, שבמבוי שרי לילך בקלתה בלבד ובחצר פרועת ראש ממש, ולשונו "לא תצא" אין הכוונה שלא יגרשנה (כפי שהבין הב"י). אלא, שמצד הצניעות תחמיר על עצמה כקימחית, כך שבמבוי ובחצר ביתה תלך בכיסוי ראש מלא.

ב"ח בהבנת הטור³¹: משמע "מלשון רבינו דאפילו יצאה מחצרה לחצר שאין הרבים בוקעין בו לא תצא מבעלה ע"י כך כיון שמכוסה במטפחת, אבל דבר שאינו הגון הוא אבל כשלא הלכה מחצרה, דבר הגון הוא כיון דמכוסה במטפחת, אבל פרועת ראש לגמרי אסור אפילו נשארה בחצרה".

הב"ח הבין את הטור כהבנתו ברמב"ם באופן שונה מהב"י, כך שבשוק צריכה שני כיסויים ואם יוצאת בכיסוי אחד מגרשה, מחצר לחצר ודרך מבוי ג"כ צריכה שני כיסויים ובכיסוי אחד אין מגרשה. בביתה (חצרה) הולכת בכיסוי אחד ואם הלכה פרועת ראש - לא מגרשה.

29 שרי במבוי ללכת בקלתה בלבד - בתוספות.

30 מעשה בקימחית מובא בגמרא מסכת יומא דף מז ע"א.

31 אה"ע סימן קטו סעיף ב.

טבלה לסיכום השיטות

מיקום	תוס', ר"ן, ב"י	טור (עפ"י הבנת הב"י)	טור (עפ"י הבנת הדי"מ)
מקום שהרבים בוקעים בו (שוק)	קלתה + כיסוי ראש	קלתה + כיסוי ראש	קלתה + כיסוי ראש
מבוי שאינו מפולש	קלתה בלבד שרי.	קלתה בלבד. לא תצא-לא יגרשנה	מדינא מספיק קלתה, מצד צניעות תלך גם עם כיסוי. לא תצא - מביתה
חצר שאין הרבים בוקעים בו - בית	פרועת ראש שרי	קלתה בלבד. לא תצא-לא יגרשנה	מדינא יכולה לילך פרועת ראש, מצד צניעות תלך גם עם כיסוי ראש (כקימחית). לא תצא - מביתה.

להלכה

ב"ח³²:

אחרי שהסביר את הטור כפי הבנתו לחומרא כותב: "והכי נהוג בכל גבול ישראל דאפילו בפני אנשי ביתה אינה שרויה פרועת ראש בלא מטפחת..."

מגן אברהם³³:

"אבל בחצר שאין אנשים מצויים שם, מותרים לילך בגילוי הראש, וכן כתבו תוספות בכתובות, אבל בזוהר³⁴ החמיר מאוד שלא יראה שום שיער באשה וכן ראוי לנהוג".

הזוהר הקדוש³⁴

החמיר שלא יראה שום שיער באשה: "ואתתא דאפיקת משערא דרישא לבר, לאתתקנא ביה גרים מסכנותא לביתא, וגרם לבנהא דלא יתחשבון בדרא, וגרים דסיתרא אחרא דשריא בביתא, וכל שכן אם הולכת בשוקא, על-כן

32 אה"ע סימן קטו סעיף ב.

33 או"ח סי' עה סעיף ד.

34 במדבר פרשת נשא - עמ' רלט ע"א ובגרסאות אחרות מובא בעמ' קכה ע"ב.

כיסוי ראש

בעא איתתא דאפילו קורות ביתא לא ימנן שערא חדא מרישא" עכ"ל.

חתם סופר³⁵: "ובחצרה, כבר קיבלו עליהו אבות אבותינו בכל מקום ששמענו שנפוצי ישראל, לאסור על כל פנים, ואפשר העוברת על זה יוצאת בלא כתובה, שכבר נעשה מנהג זה דת יהודית. הכלל היוצא, כל שום שער בשום מקום ראש ובפדחת בין נשואה, אפילו בחדרה, ערווה היא אם לא שיש לה מטפחת בראשה ובשוק וחצר של הרבים גם כובע". עכת"ד.

מהביאור הלכה³⁶: משמע שהחמיר חת"ס וכמג"א עפ"י הזוה"ק. פוסק כהסבר הבי"י לגמרא ולכן בחצר ביתה ובביתה שרי

לה לילך אף ללא קלתה - פריעת ראש ממש.

האג"מ³⁸: "גם מה שהחמיר החת"ס לאסור מדת יהודית אפילו

בחדרה... הוא דבר תמוה, ולכן לדינא אף שמן הראוי שיחמירו הנשים לכסות כדסובר החת"ס הואיל ויצא מפומי דגאון גדול כמותו... אבל פשוט, שאלו הרוצות להקל... אין להחשיבן לעוברות על דת יהודית ח"ו, ע"כ.

הגרע"י³⁹: "ועפ"י הדין מותר לאשה נשואה לילך בביתה בגילוי ראש (כשאינן שם זרים).⁴⁰ אבל, ראוי מאוד לנהוג שלא לילך גם בבית בגילוי ראש".

שעור כיסוי הראש

הכיסוי מדאורייתא

הגמרא בכתובות⁴¹: "ופרע את ראש האשה: תנא דבי רבי ישמעאל, אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש".

---

35 או"ח סי' יתשובה לו.

36 או"ח סי' עה ד"ה יודע".

37 אה"ע סי' קטו סק"ה.

38 אה"ע ח"א סי' נח.

39 אוצר דינים לאשה ולבת, פרק לו, סעיף ט.

40 כך במקור.

41 כתובות עב ע"ב.

מכרמי שומרון

רש"י⁴²: " ופרע" - בכל מקום לשון גילוי הוא."
" וסותר את שעה" - מרבה בגילוייה שסותר קליעתה".
וכן פסקו כל הראשונים והאחרונים,⁴³ שלשון "ופרע" - גילוי הוא, ולכן מדאוריתא יש חיוב לכסות את הראש.

השיעור מדאוריתא

האג"מ⁴⁴: "כפי המסתבר שחלק גדול מהראש לדין סוטה הוא הרבה יותר מטפח דהוא רוב הראש או לכל הפחות קרוב לרוב הראש", עכ"ד.
כלומר, פריעת הראש האמורה בתורה היא רוב הראש ולכן חיוב כיסוי הראש מדאוריתא ג"כ רוב הראש. מכל מקום, מוסיף האג"מ שלשאר הראש הלא מכוסה יש דין נוסף, של מקום מכוסה, כמו "שוק באשה ערוה, זרוע באשה ערוה..."⁴⁵

השיעור מדרבנן

הזוהר הקדוש⁴⁶:

"ואיתתא דאפיקת משעה דריאשה לבר, לאחת קנא ביה,
גרים מסכנותא לביתא וגרים לבנהא דלא יתחשבון בדרא"
ע"כ.

(ואשה המוציאה משיער ראשה לחוץ להיראות טוב ע"כ גורמת צרות לביתה ובניה לא יצליחו).

רשב"א⁴⁷:

"אמר רב יצחק, טפח באשה ערוה ואוקימנא באשתו
ובקריאת שמע, פירש הראב"ד ז"ל, דאפשר דווקא ממקום
צנוע... אבל פניה ידיה ורגליה... ושעה מחוץ לצמתה שאינו
מתכסה אין חוששין להם מפני שהוא רגיל הבהן ולא טרוד".

---

42 גמי סוטה ח ע"א.
43 אולם ישנה דעה יחידה, הישבות יעקבי (ח"ג סי' ל ד"ה "אולם הרב") הסובר ששיער פרוע ממש, דהיינו בדור - מפוזר, הוא בגדר "ופרע את ראש האשה", אך שיער קלוע, אינו בכלל זה, ולכן מדאוריתא סגי בקליעת השיער אף ללא כיסוי כלל (וכבר נדחו דבריו בשו"ת "שרידי אש" ח"ג, סי' ל).
44 אה"ע סי' נח.
45 גמרא ברכות כד ע"א.
46 במדבר פרשת נשא עמ' רלט ע"א ובגרסאות אחרות מובא בעמ' קכה ע"ב.
47 חידושים ברכות כד ע"א.

כיסוי ראש

מבואר מהרשב"א, ששערה מחוץ לצמתה, דינו כפניה ידה ורגליה ולא שייך בה ערווה כלל.

ויש לבאר, צמתה - כיסוי שעל ראשה האוסף את שיער האשה, ורק בימינו הושאל המונח לקבוצת שערות מאוגדות יחדיו.

נחלקו אחרונים בדעת הרשב"א:

הבנת האג"מ⁴⁸ - הצמה היא כיסוי ראשון לשיער ולכן ברור שיוצאות ממנו שערות באורך יותר מטפח. מכל מקום, התיר הרשב"א, כיון שמקור השיער מכוסה ושערוֹת הנמשכות משם לאו בכלל האיסור. וז"ל: "וכוונת הרשב"א... שכנגד השערות שמחוץ לצמתה שאינה מתכסה אין חוששין להם מפני שהוא רגיל בהן ולא טריד, אפשר הוא אף ביוצאות טפח... היתה לובשת בגד אחד, שהוא צמתה ומצמצם עיקר השערות", עכת"ד.

הבנת החת"ס⁴⁹ - מלבד כובע שעל ראשה עוד יש לה צמת בגד המצמצם השיער שלא יבצצו לחוץ, ומ"מ אותן מעט שאי אפשר לצמצם, כתב הרשב"א שהיוצאין מהצמות אינם ערווה".

מהנידון דידן משמע, בהבנת הרשב"א -

לאג"מ - שרי להוציא שיער חוץ לצמתה, אף ביותר מטפח, כיון שאינו מקור שערה ממש.

לחת"ס - התיר הרשב"א רק אותן שערות שהן פחות מטפח המבצצות חוץ לצמת.

מהר"מ אלשקאר⁵⁰: הגמרא בבא בתרא⁵¹:

"תי"ר כשחרב הבית בשניה רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ולא לשתות יין... סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט, עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר בו דבר מועט... עושה אישה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מועט, מאי היא (מה משיירת)? אמר רב בת צדעא... "ע"כ.

---

48 אה"ע סי' נח.

49 שו"ת חת"ס או"ח תשובה לו.

50 סימן לה ד"ה תשובה "איברא".

51 בבא בתרא ס ע"ב.

מכרמי שומרון

הגמרא בבא בתרא מונה מנהגים שקיבלו עליהם ישראל לזכור את חורבן הבית ובניהם אשה מכסה ראשה ומשיירת 'בת צדעא'.
'בת צדעא' - הערוך⁵² - פרוש:

"כשהאשה קולעת שעה כולן, משיירת ממנו דבר מועט בין אוזניה לפדחתה כנגד צדעיה, ומביאה סיד טרוף כשהוא חבוט וטחה אותו שער ואינה קולעת אותו אלא מטילה אותו כנגד פניה, זו עושה בת עניים, אבל עשירה שורקתו בבשמים, בשמן טוב שיתחברו שערות זו בזו, ולא תהיינה כאבלות ויתייפו", עכ"ל.

המהר"ם אלשקאר מסיק מהגמרא ומהערוך וז"ל: "וזהו המנהג בעצמו הוא מנהג הנשים היום שהאשה קולעת כל שעה ומשיירת שיער הצדעים יורד על פניה והוא הנקרא בלשון חכמים בת צדעא...".

פירוש: מעיקר הדין הוציאו הנשים קצת שערות חוץ לקליעתן זכר לחורבן, כמו שטח אדם ביתו ומשייר מקום ללא סיד. במשך הזמן התקשטו הנשים בשיער זה וכבר כתב על מנהג זה המהר"ם אלשקאר "אע"ג דלא חזי למעבד הכי זכר לחורבן הבית".

להלכה

אוצר דינים ומנהגים⁵³: פוסק כמהר"ם אלשקאר "והנשים שנהגו לגלות שערן מחוץ לצמתן להתנאות בו, כיוון שהוא מנהג המקום לגלותן מותרות".

פוסק כדעת הזוה"ק שאסור להוציא שיער כלל החוצה ומתייחס לפסק המהר"ם אלשקאר ולמקורות מהגמרא בבא-בתרא והערוך שם וז"ל: "אע"ג דאילו היינו עומדים למנין לקבוע הלכה היינו אומרים דאותה שורה מבוארת בש"ס להיתר (בת צדעא) היינו ע"פ פרוש הערוך... ואין הלכה כזוהר מ"מ כיון שתפסו המנהג כהזוהר על-זה כתב מהר"א שטיין מנהג עוקר הלכה ונעשה הלכה קבוע".

חת"ס⁴⁹:

---

52 ש.ס.

53 הר' יהודה אייזנשטיין ד"ה "שיער".

כיסוי ראש

אגרות משה⁴⁸:

מעיקר הדין הלכה כרשב"א ע"פ הבנתו ששרי להוציא שיער אף ביותר מטפח מחוץ לצמתן. אולם בחר להחמיר כחת"ס: "ולכן לדינא אף שמין הראוי שיחמירו הנשים לכסות כדסובר החת"ס הואיל ויצא מפומיה דגאון גדול כמותו... אבל פשוט שאלו הרוצות להקל אין להחשיבן לעוברות על דת יהודית ח"ו. ואין להימנע אפילו לת"ח וירא שמיים מלישא אשה כזו... (למקילות) אבל הוא רק ערך שני אצבעות בגובה שהפנים הוא ערך אורך שני טפחים ויהיה בצרוף פחות מטפח, ויותר אסורה".

שו"ע⁵⁴:

שער של האשה שצריכה לכסותו אסור לקרות (ק"ש) כנגדו. הג"ה והוא הדין שערומ של נשים שרגילין לללח מחוץ ללמחן", ע"כ. מבואר ברמ"א שאין לקרות ק"ש בפני שיער שיוצא מחוץ לצמתן אבל משמע שדרכן של הנשים לצאת באופן זה (כרשב"א).

משנ"ב⁵⁵:

"רצה לומר (הרמ"א) שמלבד כובע שעל ראשה יש לה צמת והוא בגד המצמצם השיער שלא יצאו לחוץ ואותו מעט שא"א לצמצם ויוצא מהצמת על זה מיקל הרשב"א ובזוהר החמיר מאוד שלא יתראה שום שיער... וכתב המג"א דראוי לנהוג כזוהר", ע"כ. נראה מהסבר המשנ"ב שהבין את הרמ"א כפי שהבין החת"ס את הרשב"א, ששרי להוציא מעט שערות פחות מטפח מחוץ לצמתן.

מקור חיים⁵⁶:

פוסק מעיקר הדין כאגר"מ "נשים ההולכות בשוק בכובעים המכסים רוב הראש יש לסמוך על דעת הסוברים שכל שמגולה פחות מטפח אין בו אפילו משום דת יהודית (כאגר"מ) אבל על דעת חכמי האמת יש להחמיר מאוד שלא יראה שום שער מהאשה כלל (כמג"א והזוהר)".

ביע אומר⁵⁷:

"לענין דינא אין להקל אפילו בפריעת קצת הראש", ע"כ. מפורש מהגר"ע לאסור כדברי הזוהר, אולם כותב שם עוד

54 או"ח סי' עה סעיף ב.

55 שם ס"ק יד.

56 הרב חיים דוד הלוי - חלק ה פרק רלה הלכה ה.

57 הרה"ג יוסף - חלק ג - אה"ע סימן כא.

מכרמי שומרון

שהמכסה רוב הראש ולא כולו אין לגרשה עבור זה ולא נחשבת לעוברת על דת יהודית.

סיכום

כיסוי ראש בביתה

זוהר, ב"ח, מג"א, חת"ס - מחמירים כך שאפילו בביתה ובחדרה תלך בכיסוי ראש.

תוס', ט"ז, ב"י, ר"ן - מתירין לאשה לילך ללא כיסוי ראש בביתה. אגר"מ, גרע"י - מעיקר הדין מותר לילך בביתה ללא כיסוי ראש אך ראוי להחמיר.

שיעור כיסוי הראש

זוהר, מג"א, חת"ס, גר"ע - מדינא אין להוציא כלל שערות מחוץ לכיסוי ראשה.

אגר"מ, מקור חיים - פסקו שיש להחמיר כחת"ס אף שמעיקר הדין אפשר להקל בפחות מטפח.

משנ"ב - מסביר את הרמ"א ע"פ הבנת האגר"מ ברשב"א, וכן נראה שפוסק מדינא להתיר הוצאת שיער מחוץ לצמה בפחות מטפח (אף שבסוף דבריו ציטט את לשון זוהר להחמיר).

אוצר דינים ומנהגים - פוסק כמהר"ם אלשקאר להתיר הוצאת שיער להתנאות בו כיוון שהוא מנהג המקום (אף יותר מטפח).

סוף דבר

הגמרא ביומא⁵⁸: "ת"ר שבעה בניס היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה, אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך, אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי".

רש"י⁵⁹: "לא ראו קורות ביתי - ראיתי בהש"ס ירושלמי כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה, אשה צנועה ראויה לצאת ממנה כהן גדול הלבוש משבצות זהב".

---

58 יומא מז ע"א.

59 שם.

וכן כתב הרב צבי-יהודה⁶⁰:

"צריך להיזהר מאוד ביצרא דעריות, נכון שא"א לבטלו לגמרי (יומא סט), הוא שייך לטבע האדם מעצם בריאתו "ואל אשך תשוקתך"⁶¹ הוא יסוד הבריאה ואין מקום לעקרו אלא לסדר אותו באופן נכון. צריך לכוון יצר זה אל ההתר ואל הקדושה בקיום מצוות פריה ורביה, יש לסדר את יצרא דעריות ע"פ הדרכת התורה מתוך ראייה שלמה של הדברים "תורת ה' תמימה"⁶²... תמימות היא שלמות... לעומת זאת כשתופסים דבר ה' פרורים פרורים, חתיכות חתיכות, צו לצו, קו לקו, אין תענוג אלא סילוף ושקר".

ונסיים בדברי הראי"ה⁶³:

"...ומנהגים העומדים נגד דרכי קודש של צניעות ישראל כליל יחלופו. אז נדע, כי רוח ה' החל לפעם את עמו, על אדמת קודשו, להחיות רוח לאומנו בקרבנו, ולשום אור תורת חיים נזר לראשנו".

---

60 שיחות הרב צבי יהודה זצ"ל, מובא ב"גן נעול" לרב אבינר בעמ' 18.

61 בראשית ג, טז.

62 ישעיה כח, יג.

63 אגרות הראי"ה חלק א עמ' ר, איגרת קנד.